

**بانکداری اسلامی (۱)**  
**مبانی نظری - تجارب عملی**

www.ketab.ir

|                     |   |                                                                                  |
|---------------------|---|----------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | : | موسویان، سیدعباس، ۱۳۳۹-                                                          |
| عنوان و نام پدیدآور | : | بانکداری اسلامی (۱): مبانی نظری - تجارب عملی/مؤلفان سیدعباس موسویان، حسین میثمی. |
| وضعیت ویراست        | : | ویراست ۵.                                                                        |
| مشخصات نشر          | : | تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۹۵                                               |
| مشخصات ظاهری        | : | سی و یک، ۶۹۲ ص.: جدول: ندارد.                                                    |
| فروست               | : | پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی - چوبی اسلامی ایران؛ ۲۹۸.                       |
| شابک                | : | ۷۷۹۶-۱۲-۲-۷۷۹۶-۶۰۰-۹۷۸-۵۵۰۰۰۰                                                    |
| وضعیت فهرست‌نویسی   | : | فیا                                                                              |
| یادداشت             | : | نمایه.                                                                           |
| موضوع               | : | بانک و بانکداری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام                                       |
| موضوع               | : | Banks and banking -- Religious aspects -- Islam                                  |
| شناسه افزوده        | : | میثمی، حسین، ۱۳۶۵-                                                               |
| شناسه افزوده        | : | پژوهشکده پولی و بانکی                                                            |
| رده‌بندی کنگره      | : | ۱۳۹۵ ب۲ م/۸۲۲/۲۳۰ BP۲۳۰                                                          |
| رده‌بندی دیویی      | : | ۲۹۷/۴۸۳۳                                                                         |
| شماره کتابشناسی ملی | : | ۴۶۱۱۸۵۹                                                                          |

بانکداری اسلامی (۱): مبانی نظری، تجارت عملی

مؤلفان: سیدعباس موسویان، حسین میثم

ویراستار ادبی: اکرم نوری

صفحه‌آرا: زهره محمدیان

طراح جلد: علی عبدی

ناشر: پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

ویراست چهارم: تابستان ۱۳۹۴

ویراست پنجم، چاپ اول: زمستان ۱۳۹۵

بها: ۵۵۰,۰۰۰ ریال

شمارگان: ۸۰۰ نسخه

قطع: وزیری

نشانی: تهران، میدان آرژانتین، ابتدای بزرگراه افریقا، پلاک ۱۰

کدپستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱ صندوق پستی: ۷۹۴۹-۱۵۸۷۵

تلفن پژوهشکده: ۵۴-۸۸۶۵۷۴۵۰

تلفن واحد فروش: ۸۸۶۵۷۴۳۴ دورنگار: ۸۸۶۵۷۳۹۹

پست الکترونیک: publications@mbri.ac.ir

ISBN: 978-600-7796-12-2

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۹۶-۱۲-۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

مسئولیت مطالب بر عهده نویسندگان است و لزوماً دیدگاه‌های پژوهشکده پولی و بانکی را منعکس نمی‌کند.

ای نام تو بهترین سرآغاز بی نام تو نامه کی کنم باز؟

پژوهشکده پولی و بانکی بازوی تحقیقاتی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران شمرده می‌شود که به منظور تمرکز و گسترش پژوهش‌های دامنه اقتصاد و مدیریت سرمایه (پولی، ارزی، بانکی، مالی؛ با رویکرد کاربردی)، به سال ۱۳۶۹ خورشیدی، نخست با نام مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی بنیاد گرفت؛ و پس از بالیدن و به دست آوردن کامیابی‌های پژوهشی، برای پیش بردن مباحثات‌های بهبود یافته اقتصادی، از سال ۱۳۸۰، با پروانه وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری، قابلیت‌های خود را با نام کنونی دنبال کرد.

پژوهشکده پولی و بانکی به تکای اعضای هیئت علمی و پژوهشگران خود و نیز برخورداری از همکاری اعضای هیئت علمی سایر محیط‌های آموزشی و پژوهشی و کارشناسان اقتصادی و پژوهشگران و کارکنان شایسته و کوشا تاکنون در راه انجام طرح‌های پژوهشی و عرضه خدمات مشاوره‌ای به نهادهای حاکمیتی، بخش عمومی، و بخش خصوصی و برگزاری همایش‌ها (ملی یا بین‌المللی، مستقل یا مشترک) و کارگاه‌های پژوهشی و تولید و انتشار کتاب‌ها و مجله‌های سودمند، در حوزه‌های اقتصاد و بانکداری و مالی (اقتصاد کلان، اقتصاد اسلامی، اقتصاد مالی، اقتصاد پولی، بانکداری مرکزی، بانکداری اسلامی، بانکداری متعارف، تجارت بین‌الملل) گام‌های بلندی برداشته است؛ و امید دارد که با پیشگامی در پژوهش‌های بنیادی، تطبیقی و توصیفی مباحث نظری و تجربی و سیاستی، تحلیل و پیش‌بینی روندهای تحریک‌پذیری، تصمیم‌سازی (تعیین سیاست‌ها)، پژوهش‌های کاربردی، پرورش کارشناسان زبردست، و پشتیبانی از طرح‌ها و پژوهش‌های مبتکرانه، بتواند در پهنه اقتصاد و مدیریت دارایی، به عنوان یک مرجع علمی معتبر، به گونه‌ای درخور انجام وظیفه کند.

انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی، به‌جز انجام مراحل ویرایش و نمونه‌خوانی و صفحه‌آرایی و طراحی محصولات علمی پژوهشکده و نیز منابع علمی و کاربردی مورد تأیید سازمان، وظیفه چاپ و انتشار آنها را بر عهده دارد. انتشار چندصد عنوان کتاب،

گزارش پژوهشی، لوح فشرده، و چند فصل‌نامه تخصصی و علمی-پژوهشی، هم‌چنین برگزاری نمایشگاه‌های ادواری کتاب و نشریات اقتصادی، و راه‌اندازی و ارتقاء و به‌روزرسانی سامانه اینترنتی انتشارات پژوهشکده (با قابلیت فروش برخط)، چکیده کارنامه انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی است. پیش‌نها‌ها و انتقادهای صاحب‌نظران و خوانندگان ارجمند را به دیده منت می‌پذیریم.

### پژوهشکده پولی و بانکی

(بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران)

## فهرست تفصیلی

|                                                                      |           |
|----------------------------------------------------------------------|-----------|
| پیش‌گفتار.....                                                       | بیست و نه |
| فصل ۱: مروری بر بانکداری متعارف.....                                 | ۱         |
| ۱.۱ مقدمه.....                                                       | ۵         |
| ۲.۱ تاریخچه و مسیر تطور بانکداری متعارف.....                         | ۵         |
| ۳.۱ ماهیت بانک در نظام بانکداری متعارف.....                          | ۷         |
| ۴.۱ کارکردهای بانک در نظام بانکداری متعارف.....                      | ۹         |
| ۵.۱ عملیات بانکداری متعارف ماهیت حقوقی آن.....                       | ۱۰        |
| ۱.۵.۱ جذب سپرده‌های بانکی.....                                       | ۱۱        |
| ۲.۵.۱ ارائه خدمات بانکی.....                                         | ۱۴        |
| ۳.۵.۱ ارائه تسهیلات به متقاضیان.....                                 | ۱۵        |
| ۴.۵.۱ خرید و فروش اوراق بهادار.....                                  | ۱۷        |
| ۵.۵.۱ سرمایه‌گذاری مستقیم.....                                       | ۱۸        |
| ۶.۵.۱ خرید و فروش ارز و سکه.....                                     | ۱۹        |
| ۷.۵.۱ حفظ امانات.....                                                | ۱۹        |
| ۶.۱ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....                                       | ۱۹        |
| منابع جهت مطالعه بیشتر.....                                          | ۲۰        |
| سوالات فصل.....                                                      | ۲۱        |
| فصل ۲: تعریف و اصول بنیادین بانکداری اسلامی.....                     | ۲۳        |
| ۲.۱ مقدمه.....                                                       | ۲۷        |
| ۲.۲ پیش‌فرض‌های اساسی.....                                           | ۲۷        |
| ۱.۲.۲ عقل و تجربه به‌عنوان یکی از منابع معرفت در تولید علم دینی..... | ۲۸        |
| ۲.۲.۲ وجود رابطه تعاضدی بین علم و دین.....                           | ۲۸        |
| ۳.۲.۲ تعریف اقتصاد و بانکداری اسلامی در سه سطح مکتب، نظام و علم..... | ۲۹        |
| ۳.۲ تعریف بانکداری اسلامی.....                                       | ۳۱        |
| ۴.۲ اصول بنیادین بانکداری و مالی اسلامی.....                         | ۳۲        |
| ۱.۴.۲ عادلانه‌بودن تمامی روابط و مناسبات.....                        | ۳۲        |
| ۲.۴.۲ سازگاری تمام رفتارها با اخلاق اسلامی.....                      | ۳۴        |
| ۳.۴.۲ آزادی عوامل اقتصادی در چهارچوب محدود.....                      | ۳۷        |
| ۴.۴.۲ ارتباط و تناسب روابط پولی و اعتباری با بخش حقیقی اقتصاد.....   | ۳۷        |

|    |                                                               |
|----|---------------------------------------------------------------|
| ۳۸ | ۵.۴.۲ تأمین اصول، مبانی، قواعد و دستورات فقهی در حوزه معاملات |
| ۳۹ | ۵.۲ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                     |
| ۳۹ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                        |
| ۴۲ | سؤالات فصل                                                    |
| ۴۳ | فصل ۳: ضوابط فقهی عمومی                                       |
| ۴۷ | ۱.۳ مقدمه                                                     |
| ۴۷ | ۲.۳ قواعد فقهی عمومی قراردادها                                |
| ۴۸ | ۲.۳ اصل صحت قراردادها                                         |
| ۵۳ | ۲.۱ اصل لزوم قراردادها                                        |
| ۵۴ | ۳.۲.۳ ممنوعه مکمل مال به باطل                                 |
| ۵۶ | ۴.۲.۳ ممنوعیت                                                 |
| ۵۹ | ۵.۲.۳ ممنوعیت مضار                                            |
| ۶۱ | ۶.۲.۳ ممنوعیت غار                                             |
| ۶۳ | ۷.۲.۳ ممنوعیت قمار                                            |
| ۶۶ | ۳.۲ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                     |
| ۶۶ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                        |
| ۶۸ | سؤالات فصل                                                    |
| ۶۹ | فصل ۴: ضوابط فقهی اختصاصی                                     |
| ۷۳ | ۱.۴ مقدمه                                                     |
| ۷۴ | ۲.۴ ضوابط فقهی اختصاصی قراردادها                              |
| ۷۴ | ۱.۲.۴ قرض                                                     |
| ۷۷ | ۲.۲.۴ بیع                                                     |
| ۸۳ | ۳.۲.۴ اجاره                                                   |
| ۸۶ | ۴.۲.۴ جعالة                                                   |
| ۸۸ | ۵.۲.۴ شرکت                                                    |
| ۸۹ | ۶.۲.۴ مضاربه                                                  |
| ۹۱ | ۷.۲.۴ وکالت                                                   |
| ۹۲ | ۸.۲.۴ استصناع                                                 |
| ۹۴ | ۹.۲.۴ صلح                                                     |
| ۹۴ | ۱۰.۲.۴ مزارعه                                                 |
| ۹۵ | ۱۱.۲.۴ مساقات                                                 |
| ۹۶ | ۱۲.۲.۴ ودیعه                                                  |

|     |                                                                             |
|-----|-----------------------------------------------------------------------------|
| ۹۶  | ۱۳.۲.۴ حواله                                                                |
| ۹۷  | ۱۴.۲.۴ رهن                                                                  |
| ۹۸  | ۱۵.۲.۴ ضمان                                                                 |
| ۹۹  | ۳.۴ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                   |
| ۹۹  | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                      |
| ۱۰۱ | سؤالات فصل                                                                  |
| ۱۰۳ | فصل ۵: مفهوم شناسی ربا و بهره: نقدهایی بر دیدگاه‌های توجیه‌کننده بهره بانکی |
| ۱۰۷ | ۱.۵ مقدمه                                                                   |
| ۱۰۷ | ۲.۵ ماهیت ربا در اسلام                                                      |
| ۱۰۷ | ۱.۲.۵ معنای لغوی ربا                                                        |
| ۱۰۸ | ۲.۲.۵ معنای اصطلاحی ربا در کلام فقها                                        |
| ۱۰۸ | ۳.۲.۵ ربا در قرآن و احادیث                                                  |
| ۱۱۱ | ۴.۲.۵ ربا در فقه اسلامی                                                     |
| ۱۱۱ | ۵.۲.۵ ربای رایج میان اعراب در عصر نزول آن                                   |
| ۱۱۲ | ۶.۲.۵ برداشت‌های ناصحیح از مفهوم ربا                                        |
| ۱۱۴ | ۳.۵ ماهیت بهره در غرب                                                       |
| ۱۱۴ | ۱.۳.۵ معنای لغوی و اصطلاحی                                                  |
| ۱۱۵ | ۲.۳.۵ تاریخچه                                                               |
| ۱۱۸ | ۴.۵ مقایسه مفهوم ربا در اسلام و مفهوم یوژری و بهره در غرب                   |
| ۱۱۹ | ۵.۵ نقدی بر دیدگاه‌های توجیه‌کننده مشروعیت بهره بانکی                       |
| ۱۱۹ | ۱.۵.۵ اختصاص ربا به بهره قراردادی و مشروعیت بهره طبیعی                      |
| ۱۲۴ | ۲.۵.۵ اختصاص ربا به فعالیت‌های تجاری و حلیت بهره در سیاست‌گذاری بانکی       |
| ۱۳۰ | ۳.۵.۵ ربا به عنوان درآمد ثابت و بهره به عنوان درآمد متغیر                   |
| ۱۳۲ | ۴.۵.۵ ربا، عایدی پول و بهره بازده سرمایه                                    |
| ۱۳۴ | ۵.۵.۵ اختصاص ربا به اشخاص حقیقی و حلیت ربا بین اشخاص حقوقی                  |
| ۱۳۵ | ۶.۵.۵ اختصاص ربا به زیاده برای تمدید مدت بدهی                               |
| ۱۳۶ | ۷.۵.۵ اختصاص ربا به زیاده فاحش                                              |
| ۱۳۸ | ۸.۵.۵ اختصاص ربا به زیاده در قرض‌های مصرفی                                  |
| ۱۴۰ | ۹.۵.۵ اختصاص ربا به بهره بانک‌های خصوصی                                     |
| ۱۴۱ | ۱۰.۵.۵ ضرورت اقتصادی بهره بانکی                                             |
| ۱۴۲ | ۱۱.۵.۵ سایر دیدگاه‌های مرتبط                                                |
| ۱۴۷ | ۶.۵ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                   |

|     |                                                                                       |
|-----|---------------------------------------------------------------------------------------|
| ۱۵۰ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                                |
| ۱۵۳ | سؤالات فصل                                                                            |
| ۱۵۵ | فصل ۶: الگوهای نظری و اجرایی بانکداری اسلامی در ایران و سایر کشورها                   |
| ۱۵۹ | ۱.۶ مقدمه                                                                             |
| ۱۵۹ | ۲.۶ الگوهای نظری                                                                      |
| ۱۶۰ | ۱.۲.۶ الگوی پیشنهادی شهید صدر                                                         |
| ۱۶۱ | ۲.۲.۶ الگوی استفاده صرف از عقود مبادله‌ای                                             |
| ۱۶۳ | ۲.۶ الگوی استفاده صرف از عقود مشارکتی                                                 |
| ۱۶۵ | ۴.۲.۶ الگوی تفکیک بانکها                                                              |
| ۱۶۷ | ۵.۲.۶ الگوی بانکها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی بر اساس کارکرد عقود                   |
| ۱۶۷ | ۳.۶ الگوهای اجرایی                                                                    |
| ۱۶۸ | ۱.۳.۶ قانون عملیات بدون ربا                                                           |
| ۱۷۰ | ۲.۳.۶ بانکداری مشارکتی در سراسر ایران و زبان راستین                                   |
| ۱۷۲ | ۳.۳.۶ بانکداری قرض الحسنه                                                             |
| ۱۷۳ | ۴.۶ الگوهای اجرا شده در سایر کشورها                                                   |
| ۱۷۳ | ۱.۴.۶ بانکداری اسلامی سراسر سودا                                                      |
| ۱۷۵ | ۲.۴.۶ بانک توسعه اسلامی                                                               |
| ۱۷۶ | ۳.۴.۶ بانک الراجحی عربستان سعودی                                                      |
| ۱۷۸ | ۴.۴.۶ بانک اسلامی برهاد مالزی                                                         |
| ۱۸۲ | ۵.۴.۶ بانک میزان پاکستان                                                              |
| ۱۸۴ | ۶.۴.۶ بانک اسلامی اردن                                                                |
| ۱۸۵ | ۷.۴.۶ مؤسسه تأمین مالی کویت                                                           |
| ۱۸۶ | ۸.۴.۶ بانک اسلامی دویی                                                                |
| ۱۸۶ | ۹.۴.۶ بانک اسلامی بریتانیا                                                            |
| ۱۸۹ | ۱۰.۴.۶ مؤسسه تأمین مالی آمریکا (لاربا)                                                |
| ۱۹۱ | ۵.۶ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                             |
| ۱۹۳ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                                |
| ۱۹۷ | سؤالات فصل                                                                            |
| ۱۹۹ | فصل ۷: بانکداری بدون ربا برای ایران: تحلیل تجربه سه دهه اجرای بانکداری منطبق با شریعت |
| ۲۰۳ | ۱.۷ مقدمه                                                                             |
| ۲۰۴ | ۲.۷ تاریخچه بانکداری بدون ربا در ایران                                                |
| ۲۰۹ | ۳.۷ قانون عملیات بانکی بدون ربا                                                       |

|     |                                                                                                    |
|-----|----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ۲۰۹ | ۱.۳.۷ اهداف                                                                                        |
| ۲۱۰ | ۲.۳.۷ وظایف                                                                                        |
| ۲۱۱ | ۳.۳.۷ تجهیز منابع                                                                                  |
| ۲۱۲ | ۴.۳.۷ تخصیص منابع                                                                                  |
| ۲۱۹ | ۴.۷ ابزارهای اسلامی سیاست‌گذاری پولی                                                               |
| ۲۲۰ | ۱.۴.۷ ابزارهای مستقیم                                                                              |
| ۲۲۰ | ۲.۴.۷ ابزارهای غیرمستقیم                                                                           |
| ۲۲۲ | ۵.۷ شورای فقهی و نظارت شرعی                                                                        |
| ۲۲۳ | ۶.۷ تحلیل آماری جاری بین‌المللی بانکداری اسلامی ایران                                              |
| ۲۲۶ | ۱.۶.۷ حجم آرایه‌های منطبق بر شریعت در سطح بین‌المللی و جایگاه ایران                                |
| ۲۲۶ | ۲.۶.۷ مؤسسات مالی اسلامی برتر جهان و جایگاه بانک‌های ایرانی                                        |
| ۲۲۶ | ۳.۶.۷ جایگاه بانک ایرانی در رتبه‌بندی مؤسسات مالی اسلامی برتر جهان از منظر سود ناخالص              |
| ۲۲۶ | ۴.۶.۷ جایگاه بانک‌های ایرانی در رتبه‌بندی مؤسسات مالی اسلامی برتر جهان از منظر نرخ بازده دارایی‌ها |
| ۲۲۹ | ۵.۶.۷ عقود مورد استفاده در شبکه بانکی کشور                                                         |
| ۲۳۳ | ۷.۷ تفاوت‌های بانکداری بدون ربا با سایر کشورها                                                     |
| ۲۳۵ | ۸.۷ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                                          |
| ۲۳۸ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                                             |
| ۲۴۱ | سؤالات فصل                                                                                         |
| ۲۴۳ | فصل ۸: ارزیابی فقهی سپرده‌ها، تسهیلات و خدمات بانکی در بانکداری بدون ربا ایران                     |
| ۲۴۷ | ۱.۸ مقدمه                                                                                          |
| ۲۴۹ | ۲.۸ تجهیز منابع                                                                                    |
| ۲۴۹ | ۱.۲.۸ حساب جاری (قرض الحسنه)                                                                       |
| ۲۵۰ | ۲.۲.۸ حساب پس‌انداز (قرض الحسنه)                                                                   |
| ۲۵۱ | ۳.۲.۸ سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار                                                               |
| ۲۵۴ | ۳.۸ تخصیص منابع                                                                                    |
| ۲۵۴ | ۱.۳.۸ قرض الحسنه                                                                                   |
| ۲۵۵ | ۲.۳.۸ قراردادهای مبادله‌ای                                                                         |
| ۲۶۶ | ۳.۳.۸ قراردادهای مشارکتی                                                                           |
| ۲۷۰ | ۴.۳.۸ سرمایه‌گذاری مستقیم                                                                          |
| ۲۷۰ | ۵.۳.۸ ویژگی‌های شیوه‌های تخصیص منابع در بانکداری بدون ربا                                          |
| ۲۷۲ | ۴.۸ خدمات بانکی                                                                                    |

|     |                                                            |
|-----|------------------------------------------------------------|
| ۲۷۳ | ۱.۴.۸ دریافت و پرداخت قبوض                                 |
| ۲۷۳ | ۲.۴.۸ حواله‌های بانکی                                      |
| ۲۷۳ | ۳.۴.۸ ضمانت‌نامه بانکی                                     |
| ۲۷۶ | ۴.۴.۸ گشایش اعتبارات اسنادی                                |
| ۲۷۷ | ۵.۴.۸ وصول اسناد و بروات                                   |
| ۲۷۸ | ۶.۴.۸ صندوق امانات                                         |
| ۲۷۸ | ۷.۴.۸ وکالت و وصایت                                        |
| ۲۷۹ | ۵.۸ خریدوفروش اوراق بهادار                                 |
| ۲۷۹ | ۶.۸ خریدوفروش ارز و سکه                                    |
| ۲۷۹ | ۸ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                    |
| ۲۸۰ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                     |
| ۲۸۲ | سؤالات فصل                                                 |
| ۲۸۳ | فصل ۹: اعتبار راجع باری: ارزیابی راهکارهای پیشنهادی        |
| ۲۸۷ | ۱.۹ مقدمه                                                  |
| ۲۸۸ | ۲.۹ اعتبار در حساب جاری بانکداری متعارف                    |
| ۲۸۹ | ۱.۲.۹ تعریف اعتبار در حساب جاری                            |
| ۲۹۰ | ۲.۲.۹ ویژگی‌های اعتبار در حساب جاری                        |
| ۲۹۱ | ۳.۲.۹ وثایق اعتبار در حساب جاری                            |
| ۲۹۱ | ۴.۲.۹ اعتبار در حساب جاری در نظم بانکداری متعارف           |
| ۲۹۳ | ۳.۹ راهکارهای تصحیح اعتبار در حساب جاری در بانکداری اسلامی |
| ۲۹۳ | ۱.۳.۹ قرض بدون بهره                                        |
| ۲۹۴ | ۲.۳.۹ مضاربه عام                                           |
| ۲۹۵ | ۳.۳.۹ سرمایه‌شناور                                         |
| ۲۹۶ | ۴.۳.۹ وکالت در انجام مرابحه                                |
| ۲۹۷ | ۵.۳.۹ مشارکت مدنی مشروط                                    |
| ۲۹۹ | ۶.۳.۹ خریدوفروش دین                                        |
| ۳۰۲ | ۴.۹ مقایسه راهکارهای پیشنهادی                              |
| ۳۰۴ | ۵.۹ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                  |
| ۳۰۵ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                     |
| ۳۰۷ | سؤالات فصل                                                 |
| ۳۰۹ | فصل ۱۰: کارت‌های اعتباری                                   |
| ۳۱۳ | ۱.۱۰ مقدمه                                                 |

|     |                                                                      |
|-----|----------------------------------------------------------------------|
| ۳۱۴ | ۲.۱۰ تعریف کارت اعتباری                                              |
| ۳۱۴ | ۳.۱۰ عناصر تشکیل دهنده کارت های اعتباری                              |
| ۳۱۵ | ۴.۱۰ تحلیل فقهی کارت های اعتباری در بانکداری متعارف                  |
| ۳۱۷ | ۵.۱۰ کارت های اعتباری بر اساس عقد مرابحه                             |
| ۳۱۷ | ۱.۵.۱۰ تعریف عقد مرابحه                                              |
| ۳۱۷ | ۲.۵.۱۰ الگوی عملیاتی کارت اعتباری مرابحه                             |
| ۳۲۰ | ۳.۵.۱۰ مبانی فقهی و حقوقی الگوی عملیاتی کارت اعتباری مرابحه          |
| ۳۲۳ | ۴.۵.۱۰ ویژگی های کارت اعتباری مرابحه                                 |
| ۳۲۴ | ۶.۱۰ ارزیابی سایر سیستم های طراحی کارت های اعتباری                   |
| ۳۲۴ | ۱.۶.۱۰ کارت اعتباری و مبنای بیع العینه                               |
| ۳۲۶ | ۲.۶.۱۰ کارت اعتباری بر مبنای تورق                                    |
| ۳۲۷ | ۳.۶.۱۰ کارت اعتباری بر مبنای اجاره                                   |
| ۳۲۸ | ۴.۶.۱۰ کارت اعتباری بر مبنای قرض الحسنه                              |
| ۳۳۰ | ۷.۱۰ جمع بندی و نتیجه گیری                                           |
| ۳۳۱ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                               |
| ۳۳۳ | سؤالات فصل                                                           |
| ۳۳۵ | فصل ۱۱: استمهال مطالبات غیر جاری                                     |
| ۳۳۹ | ۱.۱۱ مقدمه                                                           |
| ۳۴۰ | ۲.۱۱ رویکرد اسلام در برخورد با بدهکاران                              |
| ۳۴۰ | ۱.۲.۱۱ ربای جاهلی قبل از اسلام                                       |
| ۳۴۱ | ۲.۲.۱۱ برخورد قرآن با ربای جاهلی                                     |
| ۳۴۲ | ۳.۲.۱۱ راهکارهای اسلام در برخورد با پدیده تأخیر در پرداخت بدهی       |
| ۳۴۵ | ۳.۱۱ مطالبات غیر جاری در نظام بانکی کشور و آثار آن                   |
| ۳۴۶ | ۴.۱۱ ضرورت تفکیک بین مشتریان بدحساب                                  |
| ۳۴۶ | ۱.۴.۱۱ بدهکاران معسر                                                 |
| ۳۴۶ | ۲.۴.۱۱ فعالان اقتصادی دارای مشکلات موقت                              |
| ۳۴۷ | ۳.۴.۱۱ سوء استفاده کنندگان                                           |
| ۳۴۸ | ۵.۱۱ امکان استمهال مطالبات غیر جاری در چهارچوب اسلامی                |
| ۳۴۸ | ۱.۵.۱۱ عقود با قابلیت تمدید (در صورت ادامه یافتن موضوع)              |
| ۳۴۹ | ۲.۵.۱۱ عقود فاقد قابلیت تمدید (دارای ظرفیت تبدیل قرارداد)            |
| ۳۵۰ | ۶.۱۱ راهکارهای استمهال از طریق تبدیل قرارداد قبلی به یک قرارداد جدید |
| ۳۵۱ | ۱.۶.۱۱ خرید دین                                                      |
| ۳۵۳ | ۲.۶.۱۱ سلف                                                           |

|     |                                                                                              |
|-----|----------------------------------------------------------------------------------------------|
| ۳۵۴ | ۳.۶.۱۱ اجاره به شرط تملیک                                                                    |
| ۳۵۵ | ۴.۶.۱۱ مشارکت کاهنده                                                                         |
| ۳۵۶ | ۷.۱۱ آسیب‌شناسی برخی راهکارهای ناصحیح استمهال در شبکه بانکی                                  |
| ۳۵۶ | ۱.۷.۱۱ تقسیت بدهی‌های معوقه                                                                  |
| ۳۵۷ | ۲.۷.۱۱ جعاله احیا                                                                            |
| ۳۵۸ | ۸.۱۱ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                                   |
| ۳۶۰ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                                       |
| ۳۶۳ | سؤالات فصل                                                                                   |
| ۳۶۵ | فصل ۱۱: بریمه تأخیر تأدیه                                                                    |
| ۳۶۹ | ۱.۱۲ مقدمه                                                                                   |
| ۳۷۰ | ۲.۱۲ تأخیر تأدیه در قوای کشور                                                                |
| ۳۷۰ | ۱.۲.۱۲ تأخیر تأدیه در موافقت کشور قبل از انقلاب                                              |
| ۳۷۱ | ۲.۲.۱۲ تأخیر تأدیه در این کشور بعد از انقلاب                                                 |
| ۳۷۷ | ۳.۲.۱۲ جمع‌بندی قوانین و مقررات ایران درباره خسارت تأخیر تأدیه                               |
| ۳۷۸ | ۳.۱۲ مبانی فقهی قوانین مصوب                                                                  |
| ۳۷۹ | ۱.۳.۱۲ مبانی دیدگاه شورای نگهبان (جریه تأخیر به صورت شرط ضمن عقد)                            |
| ۳۸۵ | ۲.۳.۱۲ مبانی فقهی قانون نحوه وصول مطالبات بانک‌ها                                            |
| ۳۸۵ | ۳.۳.۱۲ مبانی فقهی جواز دریافت خسارت تأخیر تأدیه به اندازه تورم                               |
| ۳۸۷ | ۴.۳.۱۲ مبانی فقهی جواز دریافت بهره و خسارت تأخیر تأدیه از غیرمسلمان                          |
| ۳۸۸ | ۴.۱۲ معیارهای راهکار مطلوب برای حل مشکل تأخیر تأدیه                                          |
| ۳۸۹ | ۵.۱۲ تحلیل راهکار شورای نگهبان بر اساس معیارها                                               |
| ۳۸۹ | ۶.۱۲ سایر راهکارهای پیشنهادی برای حل مشکل تأخیر تأدیه                                        |
| ۳۸۹ | ۱.۶.۱۲ اجرای وثیقه‌ها و ضمانت                                                                |
| ۳۹۰ | ۲.۶.۱۲ اشتراط خسارت تأخیر تأدیه                                                              |
| ۳۹۱ | ۳.۶.۱۲ تعزیر مالی متخلف                                                                      |
| ۳۹۳ | ۴.۶.۱۲ الزام متخلف به قرض بدون بهره به میزان تخلف (مقابل به مثل)                             |
| ۳۹۴ | ۵.۶.۱۲ الزام متخلف به پرداخت جریمه جهت فعالیت‌های خیریه (راهکار بانک‌های اسلامی سایر کشورها) |
| ۳۹۶ | ۷.۱۲ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                                   |
| ۳۹۸ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                                       |
| ۴۰۰ | سؤالات فصل                                                                                   |
| ۴۰۱ | فصل ۱۳: قیمت‌گذاری و تعیین نرخ‌های سود                                                       |

|          |                                                                           |
|----------|---------------------------------------------------------------------------|
| ۴۰۵..... | ۱.۱۳ مقدمه                                                                |
| ۴۰۵..... | ۲.۱۳ ضابطه کلی در موضوع قیمت‌گذاری                                        |
| ۴۰۶..... | ۱.۲.۱۳ آیه ۸۵ سوره هود                                                    |
| ۴۰۶..... | ۲.۲.۱۳ آیه ۲۹ سوره نساء                                                   |
| ۴۰۷..... | ۳.۲.۱۳ حدیث مردم بر اموال خود مسلط‌اند                                    |
| ۴۰۷..... | ۳.۱۳ قیمت‌گذاری در روایات                                                 |
| ۴۰۷..... | ۱.۳.۱۳ قیمت‌گذاری در شرایط طبیعی                                          |
| ۴۱۰..... | ۲.۳.۱۳ قیه، گذاری در شرایط خاص                                            |
| ۴۱۳..... | ۳.۳.۱۳ جمع‌بندی روایات در موضوع قیمت‌گذاری                                |
| ۴۱۳..... | ۴.۱۳ قیمت‌گذاری از منظر فقهی                                              |
| ۴۱۴..... | ۱.۴.۱۳ جواز قیمت‌گذاری اموال محکوم به‌طور مطلق                            |
| ۴۱۵..... | ۲.۴.۱۳ ممنوعیت قیمت‌گذاری اموال محکوم به‌طور مطلق                         |
| ۴۱۶..... | ۳.۴.۱۳ جواز قیمت‌گذاری اموال محکوم به‌طور مطلق                            |
| ۴۱۷..... | ۴.۴.۱۳ جمع‌بندی مباحث فقهی در رضاء قیمت‌گذاری                             |
| ۴۱۹..... | ۵.۱۳ تعیین دستوری نرخ‌های سود در نظام بانکی کشور                          |
| ۴۱۹..... | ۱.۵.۱۳ تحلیل وضع موجود تعیین نرخ سود از منظر اسلامی                       |
| ۴۲۲..... | ۲.۵.۱۳ آثار اقتصادی تعیین دستوری نرخ‌های سود                              |
| ۴۲۴..... | ۳.۵.۱۳ نقد توجهات ارائه شده در رابطه با تعیین دستوری نرخ‌های سود          |
| ۴۲۷..... | ۴.۵.۱۳ راهکار رسیدن به نرخ‌های سود بانکی تعادلی                           |
| ۴۲۸..... | ۶.۱۳ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                |
| ۴۳۱..... | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                    |
| ۴۳۲..... | سؤالات فصل                                                                |
| ۴۳۳..... | فصل ۱۴: صکوک بانکی: تبدیل تسهیلات بانکی به اوراق بهادار                   |
| ۴۳۷..... | ۱.۱۴ مقدمه                                                                |
| ۴۳۸..... | ۲.۱۴ انواع صکوک بانکی                                                     |
| ۴۳۸..... | ۱.۲.۱۴ عاملیت بانک در توزیع صکوک                                          |
| ۴۳۹..... | ۲.۲.۱۴ انتشار صکوک به‌منظور تأمین مالی پروژه‌های خاص                      |
| ۴۴۰..... | ۳.۲.۱۴ انتشار صکوک جهت تبدیل دارایی‌های غیرتسهیلاتی به اوراق بهادار       |
| ۴۴۱..... | ۴.۲.۱۴ انتشار صکوک جهت تبدیل دارایی‌های تسهیلاتی به اوراق بهادار          |
| ۴۴۲..... | ۳.۱۴ تجربه انتشار اوراق رهنی در اقتصاد آمریکا                             |
| ۴۴۴..... | ۴.۱۴ تجربه انتشار اوراق رهنی منطبق با شریعت                               |
| ۴۴۵..... | ۵.۱۴ فرایند تبدیل دارایی‌های تسهیلاتی به اوراق بهادار در بانکداری متعارف  |
| ۴۴۷..... | ۶.۱۴ مبانئ تبدیل دارایی‌های تسهیلاتی به اوراق بهادار در بانکداری بدون ربا |

|     |                                                                                   |
|-----|-----------------------------------------------------------------------------------|
| ۴۴۷ | ۱.۶.۱۴ ویژگی‌های شیوه‌های تخصیص منابع در بانکداری بدون ربا                        |
| ۴۴۹ | ۲.۶.۱۴ گروه‌بندی تسهیلات بانکی جهت تبدیل به اوراق بهادار                          |
| ۴۵۰ | ۳.۶.۱۴ ارکان اصلی در فرایند تبدیل دارایی‌ها به اوراق بهادار                       |
| ۴۵۱ | ۷.۱۴ الگوهای عملیاتی پیشنهادی جهت تبدیل تسهیلات به اوراق بهادار در چهارچوب اسلامی |
| ۴۵۲ | ۱.۷.۱۴ اوراق مرابحه رهنی                                                          |
| ۴۵۶ | ۲.۷.۱۴ اوراق اجاره رهنی                                                           |
| ۴۶۰ | ۳.۷.۱۴ آثار اقتصادی اوراق مرابحه و اجاره رهنی                                     |
| ۴۶۱ | ۸.۱۴ مدیریت ریسک اوراق مرابحه و اجاره رهنی                                        |
| ۴۶۱ | ۱.۱۴ ریسک‌های بازار اولیه                                                         |
| ۴۶۲ | ۸.۱۴ ریسک‌های بازار ثانویه                                                        |
| ۴۶۴ | ۹.۱۴ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                        |
| ۴۶۵ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                            |
| ۴۶۷ | سؤالات فصل                                                                        |
| ۴۶۹ | فصل ۱۵: نظارت شرعی بر بانک‌ها و مؤسسات اسلامی                                     |
| ۴۷۳ | ۱.۱۵ مقدمه                                                                        |
| ۴۷۴ | ۲.۱۵ تعریف، ماهیت و کارکردهای نظارت شرعی                                          |
| ۴۷۵ | ۳.۱۵ الگوهای مختلف نظارت شرعی در سایر کشورها                                      |
| ۴۷۶ | ۱.۳.۱۵ کشورهای اسلامی                                                             |
| ۴۸۶ | ۲.۳.۱۵ کشورهای غیراسلامی                                                          |
| ۴۸۷ | ۳.۳.۱۵ نظارت شرعی در نظام بانکی کشور                                              |
| ۴۹۰ | ۴.۱۵ مقایسه الگوهای مختلف نظارت شرعی                                              |
| ۴۹۱ | ۱.۴.۱۵ طبقه‌بندی الگوهای مختلف نظارت شرعی                                         |
| ۴۹۲ | ۲.۴.۱۵ تحلیل شباهت‌ها و تفاوت‌های الگوهای مختلف نظارت شرعی                        |
| ۴۹۶ | ۳.۴.۱۵ مقایسه الگوی نظارت شرعی ایران با سایر کشورها                               |
| ۴۹۷ | ۵.۱۵ جمع‌بندی و پیشنهادها                                                         |
| ۵۰۰ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                            |
| ۵۰۳ | سؤالات فصل                                                                        |
| ۵۰۵ | فصل ۱۶: مدیریت نقدینگی در بازار بین‌بانکی                                         |
| ۵۰۹ | ۱.۱۶ مقدمه                                                                        |
| ۵۱۰ | ۲.۱۶ تاریخچه تشکیل بازار بین‌بانکی                                                |
| ۵۱۲ | ۳.۱۶ ابزارهای متعارف بازار بین‌بانکی                                              |
| ۵۱۳ | ۱.۳.۱۶ اوراق خزانه                                                                |

|     |                                                      |
|-----|------------------------------------------------------|
| ۵۱۴ | ۲.۳.۱۶ گواهی سپرده                                   |
| ۵۱۴ | ۳.۳.۱۶ خرید و فروش وجوه فدرال                        |
| ۵۱۵ | ۴.۳.۱۶ توافق با خرید                                 |
| ۵۱۵ | ۵.۳.۱۶ وام‌های بانک‌های مرکزی                        |
| ۵۱۶ | ۶.۳.۱۶ سپرده شبانه                                   |
| ۵۱۶ | ۷.۳.۱۶ اوراق تجاری                                   |
| ۵۱۷ | ۴.۱۶ ابزارهای اسلامی بازار بین‌بانکی در کشور مالزی   |
| ۵۱۷ | ۱.۴.۱۶ تبیین                                         |
| ۵۱۹ | ۲.۴.۱۶ هدف                                           |
| ۵۱۹ | ۵.۱۶ تجربه تبدیل بازار بین‌بانکی اسلامی در ایران     |
| ۵۲۰ | ۱.۵.۱۶ دستورالعمل اجرای عملیات بازار بین‌بانکی ریالی |
| ۵۲۶ | ۲.۵.۱۶ تحلیل آماری                                   |
| ۵۲۷ | ۶.۱۶ تحلیل فقهی ابزارهای بازار بین‌بانکی ایران       |
| ۵۲۸ | ۱.۶.۱۶ سپرده سرمایه‌گذاری                            |
| ۵۲۹ | ۲.۶.۱۶ خرید و فروش دین                               |
| ۵۳۰ | ۳.۶.۱۶ خرید و فروش اوراق بهادار اسلامی (سکون)        |
| ۵۳۰ | ۷.۱۶ طراحی ابزارهای اسلامی جدید برای بازار بین‌بانکی |
| ۵۳۰ | ۱.۷.۱۶ قرارداد ربوی اسلامی                           |
| ۵۳۲ | ۲.۷.۱۶ بیع نقد و اجاره مجدد دارایی‌های غیرمنقول      |
| ۵۳۳ | ۳.۷.۱۶ وکالت خاص جهت انعقاد عقود مبادله‌ای           |
| ۵۳۴ | ۴.۷.۱۶ تشکیل صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری            |
| ۵۳۵ | ۸.۱۶ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                           |
| ۵۳۶ | منابع جهت مطالعه بیشتر                               |
| ۵۳۸ | سؤالات فصل                                           |
| ۵۳۹ | فصل ۱۷: مدیریت ریسک نقدینگی در بانک‌های اسلامی       |
| ۵۴۳ | ۱.۱۷ مقدمه                                           |
| ۵۴۴ | ۲.۱۷ ماهیت ریسک نقدینگی                              |
| ۵۴۵ | ۳.۱۷ نظریه‌های مدیریت نقدینگی                        |
| ۵۴۵ | ۱.۳.۱۷ نظریه وام‌های تجاری                           |
| ۵۴۵ | ۲.۳.۱۷ نظریه قابلیت تبدیل                            |
| ۵۴۶ | ۳.۳.۱۷ نظریه درآمد قابل پیش‌بینی                     |
| ۵۴۶ | ۴.۳.۱۷ نظریه مدیریت بدهی‌ها                          |
| ۵۴۶ | ۵.۳.۱۷ نظریه مدیریت متوازن دارایی و بدهی             |

|     |         |                                                                       |
|-----|---------|-----------------------------------------------------------------------|
| ۵۴۶ | ۴.۱۷    | مراحل مدیریت ریسک نقدینگی                                             |
| ۵۴۷ | ۱.۴.۱۷  | پیش از بحران نقدینگی                                                  |
| ۵۴۹ | ۲.۴.۱۷  | هنگام بحران نقدینگی                                                   |
| ۵۵۰ | ۳.۴.۱۷  | پس از بحران نقدینگی                                                   |
| ۵۵۰ | ۵.۱۷    | مدیریت ریسک نقدینگی در شبکه بانکی کشور                                |
| ۵۵۱ | ۶.۱۷    | اختیار فروش گواهی سرمایه‌گذاری به‌عنوان ابزار مدیریت ریسک نقدینگی     |
| ۵۵۱ | ۱.۶.۱۷  | ماهیت                                                                 |
| ۵۵۴ | ۲.۶.۱۷  | قیمت‌گذاری                                                            |
| ۵۵۴ | ۷.۱۷    | امکان‌سنجی کاربرد اختیار فروش گواهی سرمایه‌گذاری توسط بانک‌های اسلامی |
| ۵۵۶ | ۷.۱۷    | امکان‌سنجی اقتصادی                                                    |
| ۵۵۸ | ۲.۷.۱۷  | امکان‌سنجی فقهی                                                       |
| ۵۶۲ | ۸.۱۷    | جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                                 |
| ۵۶۴ |         | منابع جهت مطالعه بیشتر                                                |
| ۵۶۶ |         | سؤالات فصل                                                            |
| ۵۶۷ |         | فصل ۱۸: مدیریت ریسک اعتباری در بانک‌های اسلامی                        |
| ۵۷۱ | ۱.۱۸    | مقدمه                                                                 |
| ۵۷۲ | ۲.۱۸    | ماهیت ریسک اعتباری                                                    |
| ۵۷۲ | ۳.۱۸    | دلایل ایجاد ریسک اعتباری در عقود اسلامی                               |
| ۵۷۲ | ۱.۳.۱۸  | مضاربه                                                                |
| ۵۷۳ | ۲.۳.۱۸  | مشارکت مدنی                                                           |
| ۵۷۴ | ۳.۳.۱۸  | مشارکت حقوقی                                                          |
| ۵۷۴ | ۴.۳.۱۸  | مزارعه و مساقات                                                       |
| ۵۷۴ | ۵.۳.۱۸  | سرمایه‌گذاری مستقیم                                                   |
| ۵۷۴ | ۶.۳.۱۸  | فروش اقساطی                                                           |
| ۵۷۵ | ۷.۳.۱۸  | اجاره به‌شرط تملیک                                                    |
| ۵۷۵ | ۸.۳.۱۸  | سلف                                                                   |
| ۵۷۵ | ۹.۳.۱۸  | جعاله                                                                 |
| ۵۷۶ | ۱۰.۳.۱۸ | خرید دین                                                              |
| ۵۷۶ | ۴.۱۸    | ابزارهای مدیریت ریسک اعتباری در بانکداری اسلامی                       |
| ۵۷۶ | ۱.۴.۱۸  | وثیقه و ضمانت                                                         |
| ۵۷۶ | ۲.۴.۱۸  | جریحه تأخیر تأدیه                                                     |
| ۵۷۷ | ۳.۴.۱۸  | رتبه‌بندی اعتباری                                                     |
| ۵۷۷ | ۴.۴.۱۸  | ذخیره زیان وام                                                        |

|          |                                                                      |
|----------|----------------------------------------------------------------------|
| ۵۷۷..... | ۵.۴.۱۸ مشتقات اعتباری                                                |
| ۵۷۹..... | ۵.۱۸ تهاتر نکول اعتباری                                              |
| ۵۷۹..... | ۱.۵.۱۸ تعریف و ماهیت                                                 |
| ۵۷۹..... | ۲.۵.۱۸ اجزا                                                          |
| ۵۸۱..... | ۳.۵.۱۸ کارکرد                                                        |
| ۵۸۱..... | ۴.۵.۱۸ تحلیل فقهی                                                    |
| ۵۸۷..... | ۶.۱۸ تهاتر بازده کل                                                  |
| ۵۸۷..... | ۱.۶.۱۸ تعریف و ماهیت                                                 |
| ۵۸۷..... | ۲.۶.۱۸ اجزا                                                          |
| ۵۸۸..... | ۳.۶.۱۸ کارکرد                                                        |
| ۵۸۹..... | ۴.۶.۱۸ تحلیل فقهی                                                    |
| ۵۹۴..... | ۵.۶.۱۸ طراحی جایگزینی اسلامی برای تهاتر بازده کل                     |
| ۵۹۶..... | ۷.۱۸ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                           |
| ۵۹۸..... | منابع جهت مطالعه بیشتر                                               |
| ۶۰۰..... | سؤالات فصل                                                           |
| ۶۰۱..... | فصل ۱۹: آسیب‌شناسی عملکرد نظام بانکی کشور از منظر نظری اسلامی        |
| ۶۰۵..... | ۱.۱۹ مقدمه                                                           |
| ۶۰۶..... | ۲.۱۹ آسیب‌شناسی عملکرد نظام بانکی کشور                               |
| ۶۰۷..... | ۱.۲.۱۹ صوری بودن برخی فعالیت‌ها                                      |
| ۶۰۸..... | ۲.۲.۱۹ ضعف در توزیع عادلانه منابع بانکی و ارائه تسهیلات              |
| ۶۰۹..... | ۳.۲.۱۹ ضعف‌های قانونی                                                |
| ۶۰۹..... | ۴.۲.۱۹ ضعف در درک صحیح عقود اسلامی                                   |
| ۶۱۰..... | ۵.۲.۱۹ پرداخت سود علی الحساب                                         |
| ۶۱۰..... | ۶.۲.۱۹ استفاده از استانداردهای حسابداری بانکداری متعارف              |
| ۶۱۱..... | ۷.۲.۱۹ ضعف در نظارت بر شرعی بودن عملیات بانکی                        |
| ۶۱۱..... | ۸.۲.۱۹ فقدان راه‌حلی جامع در مسئله تأخیر تأدیه                       |
| ۶۱۱..... | ۹.۲.۱۹ ضعف در طراحی ابزارهای اسلامی جهت سیاست‌گذاری پولی             |
| ۶۱۴..... | ۱۰.۲.۱۹ تعدد بیش از اندازه عقود                                      |
| ۶۱۴..... | ۱۱.۲.۱۹ عدم توزیع مناسب عقود بانکی متناسب با الگوی کسب و کار بانک‌ها |
| ۶۱۵..... | ۱۲.۲.۱۹ هزینه‌بر بودن اجرای صحیح و شرعی عقود مشارکتی                 |
| ۶۱۵..... | ۱۳.۲.۱۹ ضعف در شیوه‌های تجهیز منابع                                  |
| ۶۱۶..... | ۱۴.۲.۱۹ ضعف در شیوه‌های تخصیص منابع                                  |
| ۶۱۶..... | ۱۵.۲.۱۹ چالش‌های سازمانی، ساختاری و نهادی                            |

|     |                                                             |
|-----|-------------------------------------------------------------|
| ۶۱۷ | ۳.۱۹ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                  |
| ۶۱۷ | ۴.۱۹ توصیه‌های سیاستی جهت اجرای بهتر بانکداری بدون ربا      |
| ۶۲۱ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                      |
| ۶۲۳ | سؤالات فصل                                                  |
| ۶۲۵ | فصل ۲۰: ساختار عملیاتی مطلوب جهت اجرای بانکداری بدون ربا    |
| ۶۲۹ | ۱.۲۰ مقدمه                                                  |
| ۶۳۰ | ۲.۲۰ مبانی نظری الگو                                        |
| ۶۳۱ | ۳.۲۰ انواع بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی             |
| ۶۳۱ | ۱.۱.۲۰ بانک‌های قرض‌الحسنه                                  |
| ۶۳۴ | ۱.۲.۲۰ بانک‌های تجاری                                       |
| ۶۳۶ | ۳.۲.۲۰ بانک‌های ذخیره‌ای و توسعه‌ای                         |
| ۶۳۹ | ۴.۳.۲۰ بانک‌های بنام                                        |
| ۶۴۰ | ۵.۳.۲۰ مؤسسه‌های بازرگانی و اعتباری                         |
| ۶۴۱ | ۶.۳.۲۰ تعاونی‌های اعتباری                                   |
| ۶۴۲ | ۷.۳.۲۰ شرکت‌های واسطه‌ای                                    |
| ۶۴۵ | ۸.۳.۲۰ صندوق‌های قرض‌الحسنه                                 |
| ۶۴۶ | ۴.۲۰ مزایای اجرای الگو در عمل                               |
| ۶۴۸ | ۵.۲۰ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری                                  |
| ۶۴۸ | ۶.۲۰ توصیه‌های سیاستی جهت اصلاح قانون عملیات بانکی بدون ربا |
| ۶۵۰ | منابع جهت مطالعه بیشتر                                      |
| ۶۵۲ | سؤالات فصل                                                  |
| ۶۵۳ | پیوست                                                       |
| ۶۵۹ | منابع                                                       |
| ۶۸۵ | نمایه                                                       |

## پیش‌گفتار

در دهه اخیر، بانکداری اسلامی چه به‌لحاظ علمی و نظری و چه از دیدگاه تجربی و عملیاتی، دچار تحولات اساسی شده است. به‌لحاظ نظری، تحقیقات قابل توجهی به زبان فارسی در داخل کشور (و به‌میزان بسیار بیشتر به زبان انگلیسی و عربی در سطح بین‌المللی) منتشر و ارائه شده است. در واقع در این دوره، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی مرتبط ابعاد گوناگون «مالی اسلامی»<sup>۱</sup> را مورد بحث قرار داده‌اند و بسیاری از حوزه‌هایی را که در گذشته مغفول بود، تبیین کرده‌اند.

به‌لحاظ تجربی نیز کشورهای مختلف جهان در دهه اخیر شاهد تأسیس انواع بانک‌ها و مؤسسات مالی<sup>۲</sup>، اعتباری اسلامی بوده‌اند. نکته جالب توجه آنکه سرعت رشد صنعت مالی اسلامی در عمل بسیار خیره‌کننده بوده است. همین دلیل، تعجب نهادها و ناظران بین‌المللی را برانگیخته است. این رشد سریع باعث شده است بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری اسلامی نه تنها در کشورهای مختلف اسلامی (از مالزی و اندونزی تا کشورهای حوزه خلیج فارس و از پاکستان و ترکیه تا کشورهای اسلامی شمال آفریقا<sup>۳</sup>، بلکه کشورهای غیراسلامی (مانند انگلستان و آمریکا) نیز تشکیل و به فعالیت مشغول شوند.

توجه به این توسعه قابل توجه نظریه<sup>۴</sup> و تجربه<sup>۵</sup>، انکار ناپذیری اسلامی هر انسان منصفی را به این نتیجه می‌رساند که دانش مالی اسلامی که شاید یک دهه پیش از این، اصل وجودش مورد سؤال و شبهه عده‌ای از پژوهشگران قرار داشت، در حال حاضر با بنیان یک صنعت روبه‌رشد، جاافتاده<sup>۶</sup> و دارای مقبولیت بین‌المللی مطرح شده و با سرعت قابل توجه در حال حرکت است.

در کتاب حاضر، تلاش وافر گردیده تا به‌اندازه‌ای که ممکن است به پیشرفت‌های پیش‌گفته اشاره شود. در واقع، تلاش شده است با رویکردی نوین، مهم‌ترین جنبه‌های بانکداری و مالی اسلامی در ایران و سایر کشورها جمع‌آوری و با بیانی ساده به مخاطب ارائه شود. به همین اساس، این کتاب دارای چند ویژگی اساسی است که در ادامه، به برخی از مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود:

**الف-** کتاب حاضر با رویکرد آموزشی تألیف شده است؛ به این معنا که با توجه به خلأ شدید منابع آموزشی در حوزه بانکداری اسلامی به زبان فارسی، این کتاب سعی کرده است با

<sup>۱</sup> Islamic finance

<sup>۲</sup> theory

<sup>۳</sup> practice

<sup>۴</sup> well-established

در نظر گرفتن برخی ویژگی‌ها، قابلیت کاربرد به عنوان منبع درسی یا کمک‌درسی را فراهم کند. اول اینکه در ابتدای هر فصل، اهداف فصل ذکر شده و در پایان آن، سؤالات فصل در نظر گرفته شده است. دوم اینکه در هر فصل علاوه بر منابع مورد استفاده، منابعی جهت مطالعه بیشتر برای علاقه‌مندان پیش‌بینی شده است. در نهایت، مباحث تا حد امکان خلاصه، به بیان ساده و به دور از اصطلاحات فقهی و فنی تهیه شده است تا زمینه برای استفاده عموم مخاطبان فراهم شود.

ب- کتاب حاضر کوشیده است تا حد امکان مباحث نظری بانکداری اسلامی را با تجارب اجرایی، یکپارچه کند؛ به این معنا که در رابطه با هریک از موضوعات، تلاش شده است در کنار مباحث نظری، به تجارب موجود در ایران و سایر کشورها اشاره شود.

پ- کتاب حاضر بانکداری اسلامی را برای نظام بانکی کشور ایران مورد بحث قرار می‌دهد؛ بدین معنا که در بیشتر مباحث به موضوع تجربه نظام بانکی کشور به‌طور خاص اشاره شده است. ت- در تدوین مباحث، کتب تلاش شده است بیشترین سازگاری با فقه اسلامی و قانون عملیات بانکی بدون ربا مورد توجه واقع شود.

روند ارائه مطالب در کتب به این صورت است که در چهار فصل اول، کلیاتی از بانکداری متعارف و بانکداری اسلامی و نقش اصول و ضوابطی که لازم است در بانکداری منطبق با شریعت مورد توجه واقع شود، ارائه شده است. در فصل ۵، که یکی از فصول بسیار مهم کتاب است، نظریه ربا و بهره به عنوان سنگ بنای دانش بانکداری اسلامی مطرح و دیدگاه‌های مختلفی که توسط برخی پژوهشگران به منظور ترسیم بهره بانکی بیان شده، نقد گردیده است. فصول ۶، ۷ و ۸ به بررسی تجربه تأسیس و فعالیت بانک‌های اسلامی در ایران و سایر کشورها می‌پردازد. فصول ۹ تا ۱۴ به برخی از موضوعات جدید در بانکداری اسلامی (مانند اعتبار در حساب جاری یا کارت‌های اعتباری) اختصاص یافته است. مواد مختلف آنها را بررسی می‌کند. مدیریت انواع ریسک‌هایی که بانک‌های اسلامی با آنها مواجه‌اند (از ریسک شریعت تا ریسک نقدینگی و اعتباری) موضوعی است که در فصول ۱۵ تا ۱۸ مطالعه می‌شود. در نهایت دو فصل آخر، به ترتیب، به آسیب‌شناسی عملکرد نظام بانکی کشور در اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا (مصوب سال ۱۳۶۲) و ساختار عملیاتی اجرای بانکداری اسلامی می‌پردازد و راهکارهایی جهت بهبود اجرای این نوع از بانکداری ارائه می‌دهد.

مباحث ارائه‌شده در این کتاب می‌تواند به عنوان منبع درسی یا کمک‌درسی برای دروس مرتبط با بانکداری اسلامی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته‌های گوناگون (مانند بانکداری

اسلامی، اقتصاد اسلامی، مدیریت مالی، مدیریت امور بانکی و حقوق اقتصادی و بانکی) استفاده شود. علاوه بر این، مباحث این کتاب می تواند برای دوره های آموزشی خاصی که بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران، پژوهشکده پولی و بانکی یا بخش های آموزشی بانک ها و مؤسسات اعتباری جهت توسعه دانش کارمندان و سایر ذی نفعان نظام بانکی طراحی می کنند، استفاده شود.

همان طور که در عناوین فصل ها ملاحظه می شود، کتاب حاضر به طور عمده به مباحث «بانکداری تجاری اسلامی» پرداخته و جای مباحث مرتبط با «بانکداری مرکزی اسلامی»<sup>۲</sup> در این کتاب خالی است. علت این مسئله صرفاً جلوگیری از طولانی شدن مباحث بوده و با حمایت پژوهشکده پولی و بانکی، جلد دوم این کتاب به طور خاص به موضوع «بانکداری مرکزی اسلامی و سیاست گذاری پولی و ارزی منطبق با شریعت، اختصاص یافته است و مراحل پایانی نگارش خود را طی می کند.

افراد گوناگونی در تألیف این مجموعه نقش داشته اند که بدین وسیله از همه آنها تشکر می گردد. به طور خاص، از ریاست و معاونت پژوهشی پژوهشکده پولی و بانکی، آقایان دکتر علی دیواندری و دکتر احمد بدری، تقدیر می شود که ضامن موفقیت موضوع و با اعتقاد راسخ به ضرورت اجرای صحیح بانکداری اسلامی در کشور، زمینه انتشار این تحقیق را فراهم کردند. همچنین، از مشورت های سازنده آقایان دکتر کامران ندیری و دکتر فرهاد نیلی، که هریک به نحوی در ارتقای کیفیت این کتاب نقش داشتند، قدردانی می شود.

نویسندگان در جهت ارتقای سطح علمی کتاب، پذیرفته شده ها و پیشنهادهای ارزنده خوانندگان ارجمند هستند. از این رو، درخواست می شود جهت ارائه پیشنهادهای خود را به آدرس های [samosavian@yahoo.com](mailto:samosavian@yahoo.com) یا [moisan.1986@gmail.com](mailto:moisan.1986@gmail.com) ارسال نمایید. امید است این کتاب گامی هر چند مختصر در راستای توسعه دانش اقتصاد بانکی اسلامی بردارد و زمینه ساز تحقیقات آتی در این حوزه باشد.

«رَبَّنَا ثَبِّثْ لَنَا ذِكْرَكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ»

(قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۱۲۷)

سیدعباس موسویان، حسین میثمی

زمستان ۱۳۹۵

<sup>۱</sup> Islamic commercial banking

<sup>۲</sup> Islamic central banking